

Мајор МАРИЈАН ПРИШЛИН

ТАКТИКА АРТИЉЕРИЈЕ ПОСЛЕ ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Одмах по завршетку Првог светског рата у свим армијама отпочела је озбиљна студија и полемика и по питањима тактике артиљерије. Сразмерно слаба у почетку, артиљерија је током рата знатно ојачала у свим европским армијама, што је природна последица повећања њених задатака у борби. Те задатке условила су нова борбена средства (ваздухопловство, тенкови, стална фортификација рововске војне), која су тада врвипут употребљена.

Рововска војна била је, додуше, позната већ из Руско-јапанског и Бурског рата, али је, ипак, претстављала новину утолико, што су средства тврђавске војне (бетон, жељезо, тешка артиљерија) употребљена у том рату и ван тврђава.

С обзиром на повећање броја задатака, као и развој артиљерије, питање њене најцелисходније употребе у борби донекле је решавано и у току самог рата. Али коначном решењу тог питања могло се приступити тек после рата, на основу стечених искустава свих ратујућих армија.

Међутим, мишљења војних теоретичара о улози и тактици артиљерије у будућем рату, па и званична гледања по овим питањима у појединим армијама, била су различита.

Италија. Већ 1921 године појавио се ген. Дует (Douhet) са својим идејама „ваздушног рата“. Он је стајао на гледишту да ће ваздухопловство у савременом рату имати решавајућу улогу и да ће се само њиме моћи да изврши напад и избори решење. Копнене и поморске снаге, по његовом мишљењу, задржаће свој значај утолико, што ће се употребљавати само за поседање и одбрану територија, које ваздухопловство буде освојило. Он је предлагао изградњу моћног ваздухопловства и смањење копнених снага и морнарице. Ова његова гледишта и предлози (осим смањивања копнених снага и морнарице) званично су усвојена у Италији 1927 године после дужих дискусија.

Дует је имао много присталица и у самој Италији, али је постојао и велики број теоретичара који се нису слагали са његовим гледиштем о потреби смањења копнених снага на рачун ваздухопловства, већ су сматрали да ће улога појединих родова, а нарочито артиљерије, бити још већа у будућем рату. По тактици артиљерије водила се прилично жива дискусија међу њеним војним теоретичарима (један од познатијих био је пук. Гамера). Њихова гледишта могу се обухватити, углавном, следећим:

Командовање артиљеријом, начелно, треба да буде сасређено. Подељено командовање може се изузетно применити, тј. само онда кад сасређено командовање не гарантује благовремену и сталну помоћ пешадији у борби, као, например, на широким фронтovima и покривеном земљишту. Пошто у таквим случајевима корпусна артиљерија често неће моћи да изрази своје дејство на целом фронту, то је корисније да се прида дивизијама, док ће се понекад и дивизијска артиљерија придавати пуковима.

Подела артиљерије треба да се врши на групе и подгрупе, према задацима и природи циљева, тако да ће групе, а понекад и подгрупе, бити мешовитог састава.

Од дивизиске артиљерије образују се групе за блиско дејство (непосредно потпомагање) и група за маневар (посредно потпомагање). Поједине батерије из састава група за блиско дејство могу се придати командантима батаљона као пратеће батерије.

Корпусна артиљерија, начелно, образује једну групу, која се по потреби дели на подгрупе.

Армиска артиљерија образује обично једну групу.

Корпусна артиљерија, начелно, врши контрабатирање, а армиска гађа удаљене циљеве. У корпусу и армији образује се и артиљериска резерва од јединица из састава армиске, корпусне и дивизиске артиљерије.

Артиљериска припрема напада врши се целокупном артиљеријом, али се сматра да је она излишна, па чак и штетна, ако код браниоца нема препрека од жице. У таквом случају артиљерија се употребљава само за непосредно или посредно потпомагање напада.

У нападу групе за блиско дејство руше препреке (ако ове постоје) и неутралишу отпорне центре све дотле, док им пешадија не подиђе. Група за маневар руши поједине објекте и ојачава дејство група за блиско дејство, а изузетно врши и контрабатирање. Корпусна група врши контрабатирање, а у мањем обиму и даљна гађања. Армиска артиљерија врши гађање удаљених циљева, а по потреби и контрабатирање.

Корпусна и армиска артиљерија могу се, по потреби, употребити и за извршење задатака дивизиске артиљерије, нарочито за време артприпреме и то за рушење оних препрека од жице које се морају безусловно порушити.

Пратећа и пешадиска оруђа, по потреби, могу да учествују и у артприпреми. Пратећа артиљерија увек гађа са заклоњених ватрених положаја, ако са њих може да изврши задатак. При томе се батерије без потребе не деле на водове и оруђа.

Сматра се да је на главном правцу напада довољна густина артиљерије ако има по једно оруђе тешке артиљерије на 20—30 м фронта, по једно оруђе лаке артиљерије на 20—25 м и једно оруђе артиљерије велике моћи на 150—200 м, тј. укупно 80—110 оруђа на 1 км фронта.

Подршка јуриша и обезбеђење борбе у дубини врши се масовним концентрацијама ватре на рејоне непријатељског отпора, дејством по непријатељској артиљерији и запречним ватрама за заштиту од противнапада.

У одбрани, за време подилажења непријатеља, армиска и корпусна артиљерија врше даљна запречна гађања и контрабатирање, а дивизиска артиљерија (допуњена појединим батеријама корпусне артиљерије и митраљезима) врши блиска запречна гађања.

Када непријатељ избије пред главни одбранбени положај, целокупна артиљерија отвара блиску запречну ватру. У том циљу команданти дивизије благовремено одређују на којим је деловима фронта запречна ватра неопходна, а на којима је мање потребна. Према томе, свака артиљериска јединица добија своју одговорну и допунску запречну ватру.

Непријатељској артприпреми обавезно треба да претходи артиљериска противприпрема браниоца.

Противнапади се могу вршити са кратком артприпремом или без ње.

У нападу артиљерију треба истаћи што више унапред, а у одбрани дубоко ешелонирати.

Оваква гледишта су, углавном, ушла и у званична италијанска правила, која су довољно детаљно разрађена.

Енглеска. Под утицајем успеха које су постигли тенкови у Првом светском рату, као и развоја тенкова после рата, у Енглеској се појавило мишљење да ће се убудуће водити механизовани рат. Један од првих поборника оваквог рата био је ген. Фулер који је заступао гледиште да би се стварањем великих механизованих, врло покретљивих јединица и њиховом применом у борби, могао извести изненадан, брз и дубок маневар, постигати бржа решења у борбама, а тиме и брже решење рата. По његовом мишљењу, оклопна механизована трупа чиниће убудуће језгро оружане силе, а будућу армију образоваће: активне оклопне трупе са својим меха-

низованим помоћним јединицама; допунске механизоване трупе и њихове помоћне јединице; и ваздухопловство.

Усвајањем доктрине „механизованог рата“ дискусија по тактици артиљерије није се у Енглеској водила у оном обиму, у ком је вођена у осталим европским армијама, иако њена улога у будућем рату није нимало запостављена. Међутим, и у њиховој војној литератури изношена су мишљења појединих војних теоретичара, која су, углавном, заснована на разматрању утицаја степена механизације и моторизације армије на будућу употребу артиљерије. На основу таквих мишљења могли би се донети следећи закључци:

— да ће много артиљерије бити важнија но икад раније, а њена брзина ступања у дејство много већа од оне, која је дотада сматрана као нормална;

— да ће се употреба артиљерије, зависно од вида боја, знатно разликовати од раније;

— да ће артиљерији бити потребна знатно већа покретљивост, већи домет и моћ зрна, еластичност у управљању и руковођењу, као и еластичност у управи ватром, да би могла потпомагати веома покретљиве јединице које изводе борбу великом брзином;

— да ће се развијање артиљерије вршити на много већој даљини него раније;

— да ће неминовно наступити извесне промене и у начину непосредног потпомагања пешадије.

Немачка. Према уговору о миру, Немачка је после рата располагала бројно и технички ограниченом армијом. Због тога, а и због развоја нових борбених средстава (авијације и тенкова), дошло је до стварања нове немачке доктрине, чији је творац био ген. фон Сект. Он је заступао гледиште да рат треба отпочети снажном ваздушном офанзивом да би се обезбедило изненађење и осигурала иницијатива у операцијама, а потом наставити офанзиву на земљи са технички јаком и покретљивом армијом, тј. јаким тенковским формацијама у садејству са осталим родовима војске.

Као што се види, он се донекле слаже са Дуетом и Фулером, али придаје важност и осталим родовима војске.

питање будуће употребе артиљерије опширно је претресано и у немачкој војној литератури. Гледишта војних теоретичара (фон Секта, Ферча, Галвица, Брухмилера и др.) карактеришу се, углавном, следећим:

Командовање артиљеријом сасређено је у рукама једног команданта, али се може применити и подељено командовање. Ако се примени подељено командовање, онда се артиљерија за непосредно потпомагање (делом или цела) придаје командантима пешадских пукова, а артиљерија ојачања — командантима дивизија. Артиљерија за посредно потпомагање остаје увек у рукама команданта артиљерије дивизије, а артиљерија велике моћи у рукама команданта артиљерије армије, групе дивизија или корпуса.

Ради лакшег командовања артиљерија се дели на групе и подгрупе. Дивизијска артиљерија дели се на артиљерију за непосредно и артиљерију за посредно потпомагање.

Пошто корпус и армија немају своју органску артиљерију, то се потребне групе у оквиру ових јединица образују од артиљерије ојачања, при чему не сме бити шаблона. Од артиљерије ојачања у оквиру армије могу се образовати следеће групе:

— групе за контрабатирање (једна за групу дивизија или армиски корпус);

— групе против пешадских организација (једна на дивизију првог ешелона);

— групе даљног дејства (једна за групу дивизија или армиски корпус);

— групе тешке артиљерије великог домета (једна на сектор армије).

Из састава артиљерије за непосредно потпомагање редовно се за праћење придају поједине батерије пешадским командантима. Ове батерије нормално дејствују непосредним гађањем.

У јединицама, почев од дивизије навише, образује се артиљериска резерва од органске артиљерије и артиљерије потчињених јединица. Ове се резерве не смеју ангажовати пре но што се ситуација разјасни. Ако се већа јединица налази у резерви, тада и њена артиљерија остаје у резерви.

Нападу претходи артприпрема која се врши са циљем да се поруше препреке и неутралише жива сила и артиљерија непријатеља. Напад не може почети све док препреке не буду порушене, артиљерија ућуткана и непријатељ деморалисан.

Подршка јуриша мора се стално вршити покретним баражом¹⁾, а ако се пешадија заустави, онда пред њом треба одмах створити заштитни бараж.²⁾

Пратећа артиљерија не учествује у артприпреми.

На правцу главног удара сматра се да је 25 батерија, тј. 100 оруђа на км фронта, довољна густина артиљерије за успешно извршење пробоја.

У одбрани артиљерију треба ешелонирати по дубини ради повећања отпорности артиљерије и могућности остварења концентрација ватре. Поједина оруђа дивизијске артиљерије иступају се унапред за борбу са непријатељским тенковима.

Дивизијска артиљерија у одбрани треба да буде на својим ватреним положајима једновремено кад и пешадија.

За време подилажења непријатеља артиљерија врши контрабатирање и туче резерве у покрету. Када непријатељ избије пред главни одбранбени положај, артиљерија врши запречна гађања, а када се уклони у одбрану, онда га уништава концентрацијама ватре. Фронтална ватра је правило код Немаца.

Противнапади се увек подржавају артиљериском ватром, а ако противнапад не успе, онда артиљерија остаје на ватреним положајима и води блиску борбу.

Ова гледишта су, углавном, ушла и у званична немачка правила, која су била тако кратка да су обухватала само главна начела и директиве за употребу артиљерије. Артиљериским старешинама била је остављена широка иницијатива у погледу организације командовања, у руковању ватром и покретом артиљерије.

Артиљериски штабови у корпусу и армији нису постојали, већ су им придани према потреби.

Француска. После рата војно-научни рад се најјаче развио у Француској, где је, такође, било присталица Фулерове теорије механизованог рата. Један од највећих поборника ове теорије био је генерал де Гол, али су званични француски кругови по питању моторизације армије остали резервисани, иако су пратили развој тенкова у Енглеској, па и сами вршили опите са њима. И Дует је имао присталица, међу којима је био најпознатији генерал Ружерон. Авијацији је поклоњена озбиљна пажња и издвојена је у засебан вид оружане силе. Међутим, француска доктрина није се знатно изменила, већ се и даље базирала на томе, да решавајућа улога у рату припада земаљској оружаном сили. Главни значај придаван је ватри у маси, а тиме и важност артиљерији као роду војске.

Најпознатији војни теоретичари, међу којима генерал Ер, Килман, Гаскен, Фош и други, опширно су разматрали питање употребе артиљерије, користећи се при томе богатим ратним искуствима Француске армије. Њихова гледишта обухватају, углавном, следеће:

Артиљерија ће бити главни и решавајући род војске у будућности. Она треба да има велику покретљивост, маневарску способност и брзину гађања. Она може изразити своју моћ само ако се употреби у маси, јер масовна ватра по извесном циљу, ако је изведена изненадно и у трајању од неколико минута, даје несразмерно веће резултате него лагана ватра са истим утрошком муниције. Фланкирна и коса ватра дају веће резултате од фронталне ватре, те их треба примењивати кадгод је то могуће.

По питању командовања артиљеријом постојала су разна мишљења. Док је генерал Ер заступао гледиште о потреби строге централизације командовања, дозвољавајући само придавање појединих пратећих батеријских пешадских јединицама, дотле је генерал Килман сматрао да ће се често појављивати потреба и за применом подељеног командовања артиљеријом. Он је сматрао да у маневарском рату треба већи део армиске артиљерије придати корпусима, јер обично неће бити времена за успостављање многобројних потребних веза.

¹⁾ Покретни бараж — ватрени вал.

²⁾ Заштитни бараж — непокретна запречна ватра.

Подела артиљерије врши се на групе, које могу бити једнородне и мешовите, према задацима и природи циљева.

Од армиске артиљерије образују се групе јачине 3—5 дивизиона. Ове групе служиле су за контрабатирања, даљна гађања по колонама, ватрено ојачање корпуса првог ешелона и обезбеђење спојева са суседним армијама.

Корпусна артиљерија дели се на групе према броју дивизија. Ове групе такође су служиле за контрабатирање, даљна гађања и ојачавање дејства дивизиске артиљерије.

Дивизиска артиљерија образује групе за непосредно потпомагање и групу за заједничко дејство (посредно потпомагање). Групе за непосредно потпомагање биле су јаке 1—3 дивизиона, зависно од тога колико пешадиски пук има батаљона у првом ешелону. Ове групе биле су намењене за рушење препрека и неутралисање живе силе и ватрених средстава.

Група за заједничко дејство образује се са циљем да ојачава дејство група за непосредно потпомагање, за рушење објеката и извршење непредвиђених задатака.

Артрипрему напада треба увек вршити са циљем да се првенствено поруше препреке од жеце и да се неутралише артиљерија.

Подршка јуриша врши се начелно покретним баражом (ватреним валом), који у маневарском рату треба вршити само на дубини од неколико стотина метара (због великог утрошка муниције и слабије организоване непријатељске одбране). Артиљерија треба да заштити пешадију заштитним баражом после њеног избијања на поједине линије.

Потпомагање напада врши само органска артиљерија корпуса и дивизија, а артиљерија ојачања само по наређењу команданта армије.

Пошто се у одбрани обично располаже са мало артиљерије, у дивизији се не образују групе за контрабатирање и даљно дејство, док се у нападу редовно образује.

Уколико се располаже мањом количином артиљерије, утолико више треба да буде заступљен принцип економије снага и концентрација ватре. У том случају ватрене зоне дивизиона одређују се према моћи оруђа и не додирују се међусобно. Одговорне ватрене зоне ограничавају се само на најважније делове фронта. Интервали између одговорних ватрених зона дају се дивизионима као допунски сектори, или се занемарују.

Ако артиљерија није сувише слаба, тј. ако после извршене поделе артиљерије према најважнијим задацима остане изван број батерија на расположењу, онда их командант артиљерије дивизије задржава у резерви све док се ситуација не разјасни.

За успешан пробој на главном правцу треба имати по 5 лаких и тешких дивизиона артиљерије, тј. свега 120 оруђа на 1 км фронта.

У француским званичним правилима, углавном, обухваћена су изнета мишљења, али су та правила тако опширна и детаљна да не дозвољавају никакву иницијативу артиљериским старешинама по питању организације командовања и употребе артиљерије у борби.

Правила предвиђају апсолутну централизацију командовања артиљеријом у нападу и одбрани, кроз целу дубину операције. Само изузетно је дозвољено да се поједине батерије дивизиске артиљерије као пратеће придају пешадиским јединицама.

Артиљериска припрема напада може бити: дужа (вишедневна), краћа (од неколико сати) и ограничена (15—30 минута). Она може изостати само онда ако се располаже великом масом тенкова, ако се напада ноћу и по магли и ако непријатељска одбрана није солидно организована.

Артиљериска подршка јуриша врши се покретним баражом, концентрацијама ватре или комбинацијом оба начина. Концентрације ватре врше се по унапред утањеном плану, а ређе по тражењу пешадије.

Совјетски Савез. Према гледишту совјетских војних стручњака, авијација и тенкови, маколико се развијали, не могу заменити артиљерију, која ће и убудуће

бити најмоћније наоружање армије. А по питању употребе артиљерије, њихова гледишта су, углавном, била следећа:

Командовање артиљеријом може бити сасређено или подељено, што зависи од вида борбе, ширине фронта и могућности благовременог и сталног потпомагања пешадије. У дивизији командовање је начелно сасређено, ако напада на фронту до 5 км, односно ако се брани на фронту до 8 км. У оквиру корпуса командовање артиљеријом сасређено је само у нападу и то онда када фронт корпуса не прелази ширину од 5 км.

Подела артиљерије у дивизији врши се на групе ПП (непосредно потпомагање) према броју пешадских пукова првог ешелона и на групу ДД (посредно потпомагање), која се нормално образује од јединица ојачања, а по потреби и од делова дивизиске артиљерије.

Корпусна артиљерија начелно се дели дивизијама или се образују подгрупе према броју дивизија.

У недостатку артиљерије и у случају када дивизија није добила ојачање од корпуса, у дивизији се не образује група ДД, већ њене задатке врше групе ПП.

Артприпрема се обавезно врши у нападу. Она треба да буде што краћа и што јача. Њен је главни циљ рушење препрека од жице. Артподршка јуриша врши се према захтевима пешадије постепеним неутралисањем непријатељских центара отпора.

Сматра се да је густина артиљерије у нападу довољна ако се на правцу главног удара има 50—60 оруђа на 1 км фронта.

У одбрани се део дивизиске и корпусне артиљерије издваја за борбу са тенковима.

Ако се непријатељ уклони у одбрану неке јединице, њени суседи су дужни да концентрацијама ватре потпомажу противнападе сопствених трупа и да уништавају непријатеља.

Из предњег излагања може се видети да су у поменутим армијама гледишта по многим питањима тактике артиљерије била иста или слична, а да је по неким било и битних разлика. Тако, например:

— Док је у Француској армији командовање артиљеријом, у нападу и одбрани, увек строго сасређено у рукама једног команданта, дотле се у осталим армијама примењује и подељено командовање, када то траже услови борбе, иако се и у њима тежи сасређеном командовању. При томе је карактеристично да код Немаца група за посредно потпомагање остаје увек у рукама команданта артиљерије дивизије, чак и онда када је командовање подељено.

— Подела артиљерије на групе врши се по извесном устаљеном шаблону у свим армијама, осим у Немачкој армији. Групе се такође образују у оквиру дивизије у свим армијама по истом принципу само што су различити њихови називи.

Пратећа артиљерија из састава група за непосредно потпомагање одређује се редовно у свима армијама, а у Француској армији само изузетно.

— Пратећа артиљерија дејствује нормално непосредним гађањем у свима, осим у Италијанској армији, где се и она поставља првенствено на заклоњене ватрене положаје, ако са њих може извршити задатак. (Ово је свакако погрешно због тога што пратећа артиљерија треба брзо и сигурно, са неколико зрна, да уништава поједине циљеве, а то се неће моћи извршити посредним гађањем).

— Пратећа артиљерија не учествује у артприпреми напада само у Немачкој армији.

— Артиљерска резерва одређује се у свим армијама, осим у Совјетској. Код Француза и Немаца артиљерска резерва се одређује у јединицама од дивизије навихе, а код Италијана тек од корпуса навихе. (По нашем мишљењу то би било корисно само у одбрани, када ситуација још није јасна, али и у том случају требало би да се у резерву одређују само брзопокретљиве — моторозиване артиљерске јединице. Исто тако погрешно је ако се у нападу одређује артиљерија у резерву).

Артприпрема јуриша у свима армијама имала је као главни циљ — рушење препрека од жице, а то се у Другом светском рату показало као погрешно, и артиљерија је само изузетно извршавала тај задатак.

— Подршка јуриша покретним баражом (ватреним валом) вршена је само у Немачкој и Француској армији, док су Совјети овај начин подршке почели увести у своја правила много касније, а применили су га тек у Другом светском рату. Према томе, ватрени вал није проналазак Совјета, како то они тврде.

— Потребна норма густине артиљерије за обезбеђење пробоја била је, углавном, подједнака у свим армијама, осим у Совјетској, где је била много мања (50—60 оруђа на 1 км). Међутим, сматрало се да је ова норма потребна само онда, ако код непријатеља постоје препреке од жице, а ако ове препреке не постоје сматрано је да је густина од 30—40 оруђа на 1 км довољна за обезбеђење пробоја.

— У свим армијама пешадиска артиљерија и поједина издвојена оруђа дивизионе и корпусне артиљерије била су, углавном, намењена за борбу са тенковима. Развој ПТ артиљерије отпочео је тек пред Други светски рат на основу искустава из рата у Шпанији и Кини, а њена примена вршена је у пуном обиму тек у току самог рата.

— У свим армијама придавана је важност фланкирној и косој ватри, осим у Немачкој армији, где је фронтална ватра сматрана као нормалан начин артиљеријског дејства. (Међутим, искуство свих ратова показало је велике користи од фланкирне ватре, те ју треба примењивати увек када је то могуће).

— Распоред артиљерије у борби у свим армијама био је исти, тј. у нападу — што више унапред, а у одбрани — дубоко ешелониран. Ово гледиште важи још и данас.

Напред изнета гледишта постојала су у поменутиим армијама углавном у првим годинама мира после Првог светског рата.

Ратови у Шпанији, Кини, а у мањој мери и у Етиопији, потврдили су значај и важност артиљерије у борби и указали на потребу њеног даљег усавршавања. Искуства из тих ратова дискутована су и уношена у постојећа артиљеријска правила појединих армија. Међутим, те измене нису биле битније тако да су артиљерије поменутих армија ушле у Други светски рат са напред изнетим гледиштима о њиховој употреби.

Већ у самом почетку Другог светског рата увидело се да су погрешна и застарела многа дотадања гледишта и правилске одредбе о употреби артиљерије и да их треба мењати и прилагођавати дејству трупа, изазваном општим порастом и развојем технике.

Други светски рат је, такође, потврдио да је артиљерија не само задржала свој дотадањи значај и улогу у борби, већ да је њена улога постала много већа него раније и да ће артиљерија и убудуће остати један од главних претставника ватрене моћи армије.
